

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ดนตรี เป็นสิ่งสร้างสรรค์จรรโลงโลก เป็นมรดกของชนชาติหนึ่ง ๆ ทุกชนชาติ ทุกภาษาย่อมมีดนตรีเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ในเอกลักษณ์เฉพาะตัวของมันเอง บ้างก็เอาไว้นับถือ เอาไว้ผ่อนคลายความตึงเครียด ไว้เป็นสื่อเป็นตัวแทนในสิ่งต่าง ๆ เป็นหน้าเป็นตา ของเมืองนั้น ๆ และใช้ในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองด้วย ซึ่งดนตรีมีวิวัฒนาการและสะสม ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นครี ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีคลาสสิก ดนตรีแจ๊ส ดนตรีบ๊อบแม้กระทั่งดนตรีต่าง ๆ ในโลกนี้ก็ตาม ล้วนมาจากพื้นฐานทางดนตรีด้วยกันทั้งสิ้น ดนตรีจึงเป็นภาษาสากล ที่สามารถทำให้มนุษย์เราทุกชนชาติ เข้าใจกันและกันได้ ผู้ที่สามารถเข้าใจดนตรีได้เป็นอย่างดี และลึกซึ้ง ย่อมได้เปรียบบุคคลอื่น ทั้งในด้านการคบหาสมาคมกับผู้อื่นและด้านสติปัญญา เพราะวิชาดนตรีสามารถกลมกลืนจิตใจคนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นครี ดนตรีของชนชาติใด ๆ ในโลกนี้ล้วนแล้วแต่มีคุณประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น (วรวิชัย จันทร์เพ็ง, 2549, น. 54 – 57)

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์มาตั้งแต่เกิด และยังคงดำเนินความสัมพันธ์กับชีวิตมาตลอด ดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจนยากจะแยกออกจากกันได้ เพราะอาจจะถือได้ว่าศิลปะดนตรีนั้นเป็นปัจจัยที่ห้าของมนุษย์ ที่สร้างดนตรีขึ้นเพื่อที่จะระบายความคิด ความรู้สึก หรือสร้างมโนภาพและประสบการณ์จริง ซึ่งอาจเป็นความสุขหรือความทุกข์ด้วยเหตุนี้จึงสร้างศิลปะขึ้นมาเพื่อชีวิต ดนตรีจึงเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ดนตรีนั้นยังเกี่ยวข้องกับสังคมในแต่ละท้องถิ่นที่เรียกว่า ดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาของชาวบ้านที่ประกอบพิธีต่าง ๆ ดนตรีพื้นบ้านจึงมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งในด้านบันเทิงใจของคนในสังคม ให้ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และในด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งจะสะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลหรือกลุ่มชนในระยะเวลาต่าง ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มชนยังคงรักษาไว้และนิยมเล่นกัน ในปัจจุบันอย่างเช่น ดนตรีพื้นบ้านอีสานดนตรีพื้นบ้าน ได้สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ ความอุดมสมบูรณ์ ความแห้งแล้ง โดยภาพสะท้อนเหล่านี้จะดูได้จาก สำเนียงเพลง บทเพลง ลักษณะของเครื่องดนตรีได้อย่างชัดเจน ซึ่งดนตรีของแต่ละภาคจะมีลักษณะ โดยเฉพาะของตนเอง จะมีสำเนียงเพลง ภาษา เอกลักษณ์ และลักษณะเครื่องดนตรีแตกต่างกันออกไปตามลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เช่น ทางภาคเหนืออากาศหนาวเย็น และเงียบ คนทาง

ภาคเหนือก็จะทำอะไรซ้ำ ๆ แม้กระทั่งคำพูดคำจาของทางภาคเหนือก็จะซ้ำ ๆ เนิบ ๆ พูดเสียงเบา ซึ่งเป็นผลสะท้อนทำให้เครื่องดนตรีทางภาคเหนือนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะการเล่นการบรรเลงอย่างช้า ๆ และเครื่องดนตรีก็มีเสียงค่อนข้างเบา ฟังดูเยือกเย็นและอ่อนหวาน ซึ่งมีผลสะท้อนที่สอดคล้องเช่นเดียวกับภาษาที่ใช้ทางภาคเหนือ และแต่ละลักษณะของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มนั้น ๆ โดยอาศัยสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศเป็นเกณฑ์ และไม่มีขอบเขตที่ตายตัวและแน่นอน เครื่องดนตรีทางภาคเหนือมีลักษณะงดงาม เพราะคน ทางภาคเหนือมีเวลาที่จะประดิษฐ์คิดค้นรูปร่างของเครื่องดนตรีต่าง ๆ มากมาย ดนตรีทางภาคอีสานเนื่องจากทางภาคอีสานมีอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง เมื่อถึงเวลาหน้าฝนชาวอีสานต้องรีบทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จนไม่มีเวลาที่จะสนุกสนาน มากนัก เครื่องดนตรีจึงไม่สวยงาม ประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย ๆ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น การบรรเลงก็รวดเร็วคึกคัก กระชับและสนุกสนาน แสดงถึงความเร่งรีบจากที่กล่าวมาข้างจึงเห็นได้ว่าดนตรีพื้นบ้านจะมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวโดยเกิดจากภูมิปัญญาของชนชาวอีสาน โดยลักษณะของเครื่องดนตรีจะเกิดขึ้นกับแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกันและได้มีการนำมารวมนำมาเกิดขึ้น ซึ่งเป็นขอบเขตที่ชี้ลงไปอีกว่าสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศแห้งแล้งหรืออุดมสมบูรณ์ โดยจะสังเกตเห็นได้จากการกำเนิดของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท ตัวอย่างเช่น โหวด กำเนิดขึ้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ชี้ให้เห็นถึงความแห้งแล้ง เพราะเสียงของโหวดเมื่อได้ฟังแล้วจะรู้สึกถึงความรันทด หดหู่ใจ และสอดคล้องกับสภาพของดินฟ้าอากาศที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล สภาพดินแตกระแหงแห้งแล้ง อากาศมีความร้อนสูง ยากแก่การเพาะปลูก เป็นเหตุที่ทำให้เครื่องดนตรีมีเช่นนี้ คือ การเข้าไปหาอาหารในป่า หรือ การล่าสัตว์จึงนำเอาไม้ไผ่ชนิดบาง ๆ มาตัดมีความสั้นยาวที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดเสียงสูงเสียงต่ำ และนำมาเล่นในยามที่ว่างจากงาน (สุรรัตน์ ศรีรัตนพร, 2549, น. 73 – 74)

ดนตรีพื้นเมืองอีสานเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของชาวอีสานที่มีมาช้านาน และในปัจจุบันนี้ดนตรีพื้นเมืองอีสานกำลังจะหายไปนในสังคมชีวิตของชาวอีสาน เนื่องจากที่ชาวอีสานได้รับอิทธิพลจากดนตรีตะวันตกอย่างมาก และดนตรีพื้นเมืองอีสานก็จะเรื้อนรางหายไปนที่สุด การศึกษาดนตรีพื้นเมืองอีสานในปัจจุบันนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษา ค้นคว้า กับดนตรีพื้นเมืองอีสานอย่างแท้จริงเสียที และเพื่อเป็นการส่งเสริมดนตรีพื้นเมืองอีสานพิณซึ่งมีชื่อเรียกกันแตกต่างกันออกไปเช่น ทางจังหวัดอุบลราชธานีเรียกว่า ซุง ทางจังหวัดชัยภูมิเรียกว่า อีเต็ง ทางหนองคายเรียกว่าขยับปี นอกจากนี้ยังมีเรียกแตกต่างกันออกไปอีก เช่น ซึง หมากจับปี หมากตดโคง หมากตบเต็ง เป็นต้น พิณทำด้วยไม้เช่นไม้ขนุน เพราะมีน้ำหนักเบา และให้เสียงทุ้มกังวานไพเราะกว่าไม้ชนิดอื่น มีรูปร่างคล้ายกีตาร์แต่ฝีมือหยาบกว่าพิณอาจมี 2 หรือ สามสายก็ได้ ในอดีตใช้สายเบรครถจักรยานเนื่องจากหาซื้อยากและคงทน ปัจจุบันใช้สายกีตาร์ การเล่นเพลงเรียกว่าลาย (เดชาชัย สุจริตจันทร์, 2549, น. 49 – 55)

การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมะนะศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน ที่ผ่านมาพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงการใช้เอกลักษณ์ของความเป็นพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนสาระศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้พบปัญหา คือ นักเรียนไม่ทราบชื่อเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ไม่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านไม่ได้ และนักเรียนเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นน้อย ผู้วิจัยจึงได้จัดทำ แผนการเรียนรู้เพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้และเอกสารประกอบการเรียนรู้ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในปี พ.ศ. 2557 โดยมี จุดมุ่งหมายสำคัญคือ การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ โดยเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์เดิมของตนเองและจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครูด้วยการปฏิบัติร่วมกันซึ่งหากได้ทำการเผยแพร่จะยังประโยชน์สำคัญแก่การอนุรักษ์ การสืบสาน และการพัฒนาดนตรีอีสานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพชนคนอีสานให้ยืนยงคงอยู่สืบต่อไปโดยมีแนวทางส่งเสริมโดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อหาค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนกับหลังเรียน

1.2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมะนะศึกษา จำนวน 20 คน

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558

1.4.4 ตัวแปรของการวิจัย

1.4.4.1 ตัวแปรต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1.4.4.2 ตัวแปรตาม

- 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 2) ความพึงพอใจ

1.4.5 พื้นที่วิจัย

โรงเรียนมะนะศึกษา 262 หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านชน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

“เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ” หมายถึง แนวทางการเรียนการสอนที่มุ่งให้ปฏิบัติในรูปแบบตามขั้นตอน ดังนี้ 1) รับรู้รูปแบบโดยครูสาธิต 2) การปฏิบัติตามการสาธิต 3) ปฏิบัติได้เอง 4) ปฏิบัติได้อย่างชำนาญ 5) การประยุกต์และสร้างสรรค์

“ดนตรีพื้นบ้าน” หมายถึง ดนตรีที่อยู่ในพื้นที่แต่ละท้องถิ่น ในการวิจัยครั้งนี้ดนตรีพื้นบ้านที่จัดการเรียนการสอนคือ พิณ ซึ่งจัดเป็นดนตรีพื้นบ้านประเภทดีด

“ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน” หมายถึง ผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสามารถ วัดได้จากแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

“ความพึงพอใจ” หมายถึง เป็นความรู้สึกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมะนะศึกษา ในทางบวก ได้แก่ ความชอบ ความสบายใจ ความสุขต่อการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านพิณโดยใช้กระบวนการเทคนิคปฏิบัติ

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.6.1 นักเรียนได้เรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.6.2 ครูได้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านพัฒนาให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีความภูมิใจเรื่องดนตรีพื้นบ้านพัฒนาของท้องถิ่นตนเอง

1.6.3 โรงเรียนได้สารสนเทศทางด้านศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านเรื่องพิณใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนเผยแพร่ให้ชั้นอื่น ๆ ได้ศึกษาเรื่องดนตรีพื้นบ้าน